

Nemzetiségi Statisztikai Konferencia, Budapest, 1992. szeptember 2-5.

A nemzetiségi statisztikai konferencián mintegy százan vettek részt, elsősorban a környező országok és hazánk szakemberei. Két szekció nyílt volt, a harmadik zártkörűben pedig a térség statisztikai szolgálatainak vezetői kísérelték meg az elmúlt években meglazult együttműködéseiket felújítani, s a népszámlálások egyes szakmai problémáival kapcsolatban elvi egyetértésre jutni. A konferencia szervezője a Magyar Tudományos Akadémia Történeti Demográfiai Albizottsága, helyszíne az Európa Intézet volt, mellettük támogatók voltak: a KSH, a Teleki László Alapítvány és a Magyar Kormány Nemzetiségi és Etnikai Kisebbségi Hivatalának Alapítványa.

A bevezető plenáris ülés megnyitó beszédét a házigazda Glatz Ferenc tartotta elsősorban a nemzetiségi statisztika politikai szerepét, jelentőségét kiemelve. Az első előadó Klinger András, (a KSH elnökhelyettese „A nemzetiségi statisztika Európában és Magyarországon” címmel áttekintést adott a népszámlálások jelenlegi nemzetiségi vonatkozásairól. (Hasznos volt, hogy előadásának sokszorosított változata mellékletként tartalmazta a térség egyes országainak, illetve területrészeinek nemzetiségi statisztikai idősorait.) Kovacsics József (egyetemi tanár, az MTA Történeti Demográfiai Albizottságának elnöke) – mintegy előrevetítve a konferencián történeteket – a nemzetiségi statisztika problematikájáról tartott előadást. A plenáris ülést Takács Imre (ELTE Jogtudományi Kar) zárta, aki a nemzetiségi statisztika és a nemzetiségi jog kapcsolatáról beszélt.

Az A szekcióban a Kárpát-medence térségének etnikai viszonyairól folyt a vita, pontosabban arról, hogy mennyire tükrözik vissza a népszámlálások statisztikai adatsorai a valós helyzetet. Egyáltalán mi az, amit e témában nagy biztonsággal megállapíthatunk?

A romániai témájú előadások során elsőként Vasile Ghetau Románia Országos Statisztikai Bizottsága Demográfiai Statisztikai Igazgatóságának vezetőjeként az idei népszámlálás főnöke számolt be az 1992. évi januári népszámlálás lebonyolításáról, s ismertette annak előzetes eredményeit a nemzetiségek vonatkozásában. E népszámlálás eredményeit Dávid Zoltán területileg részletezve mutatta be, s összevetette a régebbi népszámlálások adataival. Felvázolta, hogy a számsorok alakulását milyen demográfiai, migrációs és kivándorlási folyamatok eredményezték. Váralljai Csocsán Jenő Oxfordból Erdély nemzetiségi összetételének alakulását nyolc évtized viszonylatában elemezte, számos kevésbé ismert adattal és következtetéssel – különösen a vallási és nemzetiségi adatok összefüggéseinek viszonylatában, s számos érvet hozott fel a mostani népszámlálás adatainak hitelességével szemben. Vécsei Károly (Marosvásárhely) tanulmányából elsősorban azt az államilag szervezett, Románián belüli migrációs folyamatot ismerhettük meg, aminek következtében (a székelyföldi és a magyarhatármenti területek kivételével) az erdélyi magyarság egyre nagyobb része került szórványhelyzetbe. Ez pedig további asszimilációjuk meghatározója lehet. (A tanulmány értékét jelentősen emelte számos eddig nem ismert migrációs adatsor közzlése.) Pillich László (Kolozsvar) az 1990. évi májusi parlamenti választások eredményeit elemezte és vetette össze az idei népszámlálás adataival. Számos értékes következtetést és megállapítást tett a romániai magyarság etnikai tudatának területenkénti eltérő mértékéről, s ennek okairól.

A várakozással ellentétben nem alakult ki jelentős vita. Az előadásokat követő beszélgetés folyamán nagyjából egységesen kitűnt a magyar szakemberek azon vélekedése, hogy a mostani népszámláláskor jelentős számú „magyar tűnt el”, de ennek oka elsősorban az általános magyarelles politikai és társadalmi körülményekben kereshető, nem annyira a népszámlálási manipulációkban. Pontosabban: az előző népszámlálások – 1966, 1977 – minden szempontból manipuláltak voltak, a mostaninál jelentős kételyek inkább az adatfelvétellel kapcsolatban merülhetnek fel. Ghetau úr különvéleménye: mindegyik román

népszámlálás abszolút korrekt volt. Ugyanakkor a jelenlevők nagyobb része egyetértett abban, hogy a romániai magyarságról az eddig rendszeresen 2 – 2.5 millió közöttire becsült szám irreális. A valós érték inkább két millió körül (vagy az alatt) lehet. A beszélgetés folyamán általános volt az a vélemény, hogy a romániai magyarság jövőjét kedvezőtlenül alakíthatja számos demográfiai és migrációs folyamat, illetve jelenség. Mára alacsonyabbá váltak a romániai magyarság természetes szaporulatának mutatói. Ghetau úr egy érdekes és hihető adatot közölt: Romániában 1977-ben a 15 év feletti nőkre jutó gyermekek száma átlagosan 2.0 volt, ez a szám nemzetiségenként: románok 2.05, magyarok 1.8, németek 1.7, cigányok 3.0. Ezt a tendenciát csak erősíti, hogy a Magyarországon tartósan vagy ideiglenesen letelepedett százezer fő körüli erdélyi magyar nagy része fiatal. Az erdélyi szórványvidékekről a Székelyföldre települ át a magyar fiatalok jelentős része, sok helyen csak az öregek maradnak, a megmaradt fiatalok pedig egyre inkább csak románul tudnak kommunikálni környezetükkel. A Regátban, az odakerült magyarok számottevő része viszonylag gyorsan asszimilálódik, különösen Bukarestben, ahol számos magyar családban a gyerekekkel már románul beszélnek, s azokat nem is akarják magyar iskolába járatni. A csángók asszimilációja ma már megállíthatatlannak tűnik. Egy felvetett probléma kapcsán Ghetau úr megígérte, hogy a jövőben a magyar szakemberek számára is hozzáférhetővé teszik az eddig zárolt információkat, adatokat, s eljuttatják hozzánk a végleges községsoros nemzetiségi és vallási adatokat

A szlovákiai magyarsággal foglalkozó szekcióban Popély Gyula, Gyurgyik László és Dányi Dezső előadásait kell kiemelnünk. Mindhárman rámutattak a szlovákiai magyarság létszámának alakulását alapvetően meghatározó asszimilációs folyamatra és annak szerteágazó okaira. Míg Popély Gyula elsősorban a népszámlálások és általában a csehszlovákiai hivatalok manipulatív eszközeit elemezte, Gyurgyik László és Dányi Dezső a magyar kisebbség településterületének kompakt jellegét kikezdő migrációs mozgásoknak, urbanizációs folyamatoknak szentelt nagyobb figyelmet, egyszersmind a vegyesházasság, illetve a kétnyelvűség, valamint a magyar kisebbség esetében egyre erőteljesebb előregedés jelenségkörét is megpróbálták bevonni az elemzésbe.

A szlovákiai magyarsággal foglalkozó előadások mellett a legutóbbi szlovéniai népszámlálás nemzetiségi tapasztalatairól is elhangzott egy előadás, a szlovéniai Népszámlálási Hivatal elnökétől. A beszámoló és a mellékelt statisztikai anyag meggyőzően bizonyítja, hogy az ottani hivatal eljárása megfelel a mai európai normáknak és az asszimiláció különböző fokain álló szlovéniai magyar töredék számbavétele példaértékűnek mondható.

Az egyik legnagyobb érdeklődéssel várt előadás elmaradt: Mirnics Károly (Újvidék) indoklásul elmondta, hogy ma már nemcsak a régebbi, de a legújabb, az 1991-es jugoszláv népszámlálás adatai sem tükrözik a valós helyzetet. Drámai beszámolót tartott több millió ember hazátlan bolyongásáról és meneküléséről, a terrorról, a mindennapossá vált rettegről. (Kollégája Jasztrebinác János ismertetést adott arról, hogy a vajdasági magyarok milyen keveset kaptak kulturális és oktatási téren a jugoszláv államtól – szemben a nemzeti jövedelem megtermelésében játszott szerepükkel.)

Kárpátaljárót Dupka György tartott beszámolót az ottani magyarság demográfiai helyzetéről és kilátásairól. Levéltári kutatásai alapján eddig ismeretlen adatokat közölt kárpátaljai vonatkozásban a sztálini időszak kisebbségei (és ezen belül a magyarok) elleni tetteiről, az elhurcoltakról, az áttelepítettekről. Előadása és S. Benedek András kiegészítő információja alapján új szempontokkal egészíthettük ki eddigi ismereteinket a kárpátaljai magyarságról.

A plenáris záróülésen Vukovich György, a KSH elnöke zárszavában kiemelte, hogy jelentős előrelépésnek könyvelhetjük el a vitát, a párbeszédet: sokszor még mást mondunk, de már odafigyelünk egymásra. Érveket állítunk szembe érvekkel, nem pedig politikai

szándéknyilatkozatokat, fikciókat. A kölcsönös együttműködési szándékot és egyetértés jegyeit pedig a közös határozat mindennél jobban kifejezi.

Nehéz visszaadni ennek a konferenciának a hangulatát, hiszen az előzetesen várt éles viták, nézetkülönbségek nem alakultak ki. Sokat beszélgettünk, de nem igazán tudtuk elemezni a nemzetiségi statisztika és demográfia jelenségeit. Véleményem szerint ennek legfőbb oka, hogy a nemzetiségi statisztikában alkalmazott jelenlegi felvételi és adatközlési gyakorlat csak felületes, a komoly elemzésekre alkalmatlan adatsorokat eredményez. Térségünkben különösen jelentős számban élnek olyanok, akiknek nemzetisége egyértelműen nem határozható meg, etnikai kötődésük kettős, bizonytalan vagy változó. A jelen körülmények között a népszámlálások alapján csak azt tudjuk megállapítani, hogy a kisebbségi sorban élők közül hányan vállalják a politikai és társadalmi szorítások közepette is nemzetiségüket. Ez az információ pedig – bár fontos – nagyon kevés.

Sebők László